

RESPUBLIKINIS
PRIKLAUSOMYBĖS LIGŲ
CENTRAS

IMPRESA
Implementing Methamphetamine
Prevention Strategies into Action

Metamfetamino vartojimo Vilniaus mieste prevencijos ir žalos mažinimo strategija

---

Respublikinis priklausomybės ligų centras

Vilnius

2022 m.

Co-funded by the European
Union's Justice Programme –
Drugs Policy Initiatives

Turinys

Turinys	2
1 Įžanga.....	3
1.1 Dabartinė situacija.....	3
1.2 Prevencinių veiklų poreikis.....	3
2 Prevencinės strategijos tikslai	4
3 Prevencinės priemonės ir veiklos	4
3.1 Prevencinė priemonė: informacinis internetinis puslapis.....	4
3.2 Prevencinė priemonė: intervencija skirta sumažinti psichoaktyvių medžiagų vartojimą pasilinksminimo metu	5
3.3 Prevencinė priemonė: edukacija apie psichoaktyvias medžiagas, „lygus-lygiam“ konsultavimas ir specialistų pagalba	6
3.4 Prevencinė priemonė: psichoaktyvių medžiagų sudėties testavimas.....	6

1 Įžanga

Paskutinius penkis metus Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje yra pastebimas didelis metamfetamino ir kitų stimuliantų vartojimas ([EMCDDA nuotekų analizės tyrimai](#)). Respublikinis priklausomybės ligų centras, įgyvendindamas Europos Komisijos bendrai finansuojamą projektą IMPRESA (*ang. Implementing Methamphetamine Prevention Strategies into Action*) sudarė nacionalinių ekspertų darbo grupę, kurios tikslas yra įvertinti su metamfetamino vartojimu susijusią žalą ir nustatyti pagrindines metamfetamino vartojimo selektyvios ir indikacinės prevencijos ir žalos mažinimo strategines kryptis (toliau – prevencijos strategija).

Toliau pateikiami poreikiai ir prevencijos strategija buvo parengti nacionalinių ekspertų darbo grupėje remiantis IMPRESA projekto metu atlikta metamfetamino vartojimo situacijos analize Vilniaus mieste, sisteminė tarptautinės literatūros apžvalga, identifiкуotų intervencijų ekspertiniu vertinimu naudojant Delfi tyrimo metodą ([IMPRESA tarptautinių intervencijų vertinimo tyrimas](#): \\Users\dell1\Downloads\shorturl.at\etCHX), ekspertų ir psichoaktyvias medžiagas vartojančių asmenų apklausų rezultatais.

Parengta prevencijos strategija yra rekomendacinio pobūdžio, skirta psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijos politikos formuotojams ir prevencinių veiklų bei žalos mažinimo paslaugų teikėjams. Pagrindinis prevencijos strategijos tikslas yra sumažinti metamfetamino vartojimą bei su jo vartojimu susijusią žalą Vilniaus mieste. Atsižvelgiant į IMPRESA projekto apimtį, prevencijos strategija yra skirta Vilniaus miestui, tačiau visi žemiau išvardinti prevencinės veiklos pavyzdžiai gali būti pritaikomi kitiems Lietuvos didmiesčiams.

1.1 Dabartinė situacija

Iki šiol išskirtinai į stimuliantų vartojimą nukreiptos indikacinės ir/ar selektyvios prevencijos Vilniaus mieste nebuvo. Nacionaliniu mastu reguliariai yra vykdomos universalios psichoaktyvių medžiagų prevencijos veiklos: metodikų ir informacinių lankstinukų rengimas, socialinės kampanijos, adaptuojami Europos prevencijos kokybės standartai (EDPQS), vykdomos švietėjiškos programos tėvams. Nuo 2017 m. Lietuvoje yra vykdoma ankstyvosios intervencijos programa, parengta įgyvendinant tarptautinį projektą „FreD goes net“. Už programos vykdymą yra atsakingi savivaldybių visuomenės sveikatos biurai. Paskutiniais metais muzikos festivalių metu yra organizuojamos į su psichoaktyvių medžiagų (įskaitant stimuliantų) vartojimu susijusios žalos mažinimą nukreiptos paslaugos, tokios kaip: narkotikų sudėties testavimas, konsultavimas „lygus-lygiam“ principu, psichologinė pagalba, geriamo vandens dalinimas, informacijos ir pagalbos suteikimas ir kt. Nėra vykdoma išskirtinai į vyrus, kurie turi santykių su kitais vyrais, orientuota stimuliantų vartojimo prevencinė ar žalos mažinimo veikla.

1.2 Prevencinių veiklų poreikis

Sprendžiant iš turimų nuotekų analizės ir pasilinksminimo vietose atliekamų tyrimų bei suteiktų sveikatos paslaugų duomenų yra tikėtina, kad šiuo metu Vilniuje metamfetamino vartojimas yra populiariausias tarp rekreacinių psichoaktyvių medžiagų vartotojų, t.y. tų asmenų, kurie vartoja pramoginiais tikslais, pvz. laisvalaikiu, linksminantis, užsiimant chemseksu (cheminės medžiagos vartojimas lytinių santykiu metu) ir panašiomis aplinkybėmis, tačiau nebūtinai esant priklausomybei.

Atsižvelgiant į 2021 m. Vilniaus visuomenės sveikatos biuro vykdyto tyrimo rezultatus (nuoroda į VSB tyrimą), pastebima, kad metamfetamino vartojimas yra populiarus tarp pasilinksminimo vietų lankytojų, tačiau pagal nuotekų analizės tyrimą suvartojamo metamfetamino kiekis Vilniuje yra panašus visomis savaitės dienomis, todėl prevencijos strategija turi būti taikoma tiek į naktinių pasilinksmino vietų lankytojus, tiek į asmenis vartojančius psichoaktyvias medžiagas kitose lokacijose, pvz. namuose, pas draugus ir t.t. Taip pat reikalinga vykdyti daugiau prevencinių ir žalos mažinimo priemonių orientuotų į vyrus, turinčius lytinius santykius su kitais vyrais.

2 Prevencinės strategijos tikslai

Atsižvelgiant į aukščiau aprašytą prevencijos ir žalos mažinimo poreikį, metamfetamino prevencijos veiklos Vilniaus mieste turėtų:

- a) būti nukreiptos į asmenis (įskaitant vyrus, turinčius lytinius santykius su kitais vyrais) vartojančius metamfetaminą rekreaciniais tikslais: laisvalaikio, pasilinksmino metu, užsiimant chemseksu ir pan.;
- b) būti orientuotos į vartotojų edukaciją visais su psichoaktyvių medžiagų vartojimu susijusiais klausimais, skiriant pagrindinį dėmesį į stimuliantų (metamfetamino, amfetamino ir kt.) vartojimą ir žalos mažinimą.

3 Prevencinės priemonės ir veiklos

Žemiau pateikiami keturi įvardintą strategiją atitinkantys prevencinių veiklų ir priemonių pavyzdžiai. Šios prevencinės priemonės buvo atrinktos kaip efektyvios atlikus su metamfetamino vartojimu susijusių intervencijų sistemine literatūros ir nacionalinių priemonių apžvalgą, ir dėl kurių veiksmingumo Delfi tyrimo metu 37 nacionaliniai ir tarptautiniai prevencijos ir žalos mažinimo ekspertai pasiekė sutarimą. Pateikiami pavyzdžiai yra rekomendacinio pobūdžio – šių priemonių įgyvendinimas Vilniaus mieste turėtų būti stebimas ir esant poreikiui keičiamas ar adaptuojamas.

3.1 Prevencinė priemonė: informacinis internetinis puslapis

Tikslinė grupė: asmenys vartojantys ir/ar besidomintys psichoaktyvių medžiagų vartojimu.

Aprašymas

Informacinis internetinis puslapis, kuriame publikuojama išsami, moksliniais tyrimais paremta informacija apie įvairių psichoaktyvių medžiagų vartojimą. Informacija pateikiama neutraliu tonu, plačiai visuomenei bei įvairaus amžiaus asmenims, kurie planuoja vartoti, turi patirties vartojant ar ieško informacijos sprendžiant su vartojimu susijusias problemas, suprantama kalba. Puslapyje lankytojas gali atlikti pasitikrinti žinias, atlikti vartojimo rizikos testus, susipažinti su aktualiomis naujienomis (pvz. apie rinkoje pasirodžiusias sustiprinto poveikio medžiagas ar naujausius tyrimus), pabendrauti su specialistu per tiesioginių nuotolinių konsultacijų programą, rasti informacijos apie socialines ir sveikatos priežiūros paslaugas bei kitą pagalbą. Informacinė medžiaga, pateikiama internetiniame tinklapyje, gali būti dalinama ir fiziniu būdu lankstinukų pavidalu žemo slenksčio paslaugų kabinetuose. Tokiu būdu informacija tampa prieinama ir vartotojams, kurių priėjimas prie

elektroninės informacijos yra ribotas. Užsienio internetinių puslapių pavyzdžiai: Vokietijoje - <https://www.drugcom.de/>, Slovakijoje - <https://drogy.org/>, Čekijoje - <http://new.edekontaminace.cz/>.

Privalumai

Internetinis puslapis sudaro galimybę bet kuriuo metu gauti informaciją susijusią su psichoaktyvių medžiagų vartojimu. Informacija pateikiama apie skirtingas psichoaktyvias medžiagas, t.y. alkoholį, nikotiną, kanapes, kokainą, amfetaminą ir kt., todėl tai patrauklus informacijos šaltinis platesnei auditorijai. Puslapis skirtas edukuoti asmenis, ypač rekreacinius vartotojus, kurie nepatiria arba nesijaučia patiriantys žalos dėl psichoaktyvių medžiagų vartojimo. Tuo pačiu puslapyje lengvai galima rasti informacijoms ir tiems, kurie yra susirūpinę dėl vartojimo ir ieško pagalbos būdų.

Reikalingi resursai

Internetinės svetainės sukūrimo ir palaikymo kaštai; pastovaus turinio ir naujienų kūrimo kaštai; specialisto nuotolinėms konsultacijoms reikalingi kaštai, t.y. laikas (pvz. pirmadieniais-pentadieniais po 2 val. per dieną), atlyginimas, apmokymas ir t.t.

3.2 Prevencinė priemonė: intervencija skirta sumažinti psichoaktyvių medžiagų vartojimą pasilinksminimo metu

Tikslinė grupė: vyrai, turintys lytinius santykius su kitais vyrais ir vartojantys psichoaktyvias medžiagas (įskaitant metamfetaminą) pasilinksminimo vietose.

Aprašymas

Apmokyti specialistai suteikia keturias motyvacinio interviu pagrindu parengtas individualias konsultacijas. Konsultacijos yra adaptuotos remiantis Motyvacijos stiprinimo terapijos protokolu (*angl. Motivation Enhancement therapy*; autoriai: Miller, Zweben, DiClemente & Rychtarik, 1994). Konsultacijos gali būti integruojamos į kitų paslaugų teikimo programą, pvz. Checkpoint ŽIV prevencijos centre, arba organizuojamos atskirai. Intervencija yra skirta 18-65 m. vyrams, kurie bent 5 kartus per paskutines 90 dienų pasilinksminimo vietose vartojo psichoaktyvias medžiagas (įskaitant metamfetaminą), per paskutines 90 dienų yra turėję lytinius santykius su kitu vyru (ne ilgalaikiu partneriu), nėra dalyvaujantys gydymo programoje ir kurie nelegalių psichoaktyvių medžiagų vartojimą suvokia panašiai kaip alkoholio vartojimą.

Privalumai

Po intervencijos įgyvendinimo bent vienerius metus yra stebimas statistiškai reikšmingas sumažėjęs psichoaktyvių medžiagų (ypač metamfetamino ir kokaino) vartojimas pasilinksminimo metu. Intervencijos efektyvumo vertimo studijos aprašymą galima rasti čia: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2758623/>.

Reikalingi resursai

Konsultacijas teikiančių specialistų apmokymui ir darbui skirti finansiniai ir laiko resursai (kai intervencija integruojama į kitų paslaugų teikimo programą); asmenų įtraukimo į intervenciją kaštai, patalpų nuoma, žmogiškieji resursai programos organizavimui ir vykdymui, konsultacijas teikiančių specialistų apmokymai (kai intervencija organizuojama atskirai).

3.3 Prevencinė priemonė: edukacija apie psichoaktyvias medžiagas, „lygus-lygiam“ konsultavimas ir specialistų pagalba

Tikslinė grupė: asmenys, eksperimentuojantys su psichoaktyviomis medžiagomis ir/ar vartojantys jas rekreaciniais tikslais kitose pasilinksminimo vietose.

Aprašymas

Muzikos festivaliuose ir kitose pasilinksminimo vietose (baruose, klubuose ir kt. ar prie jų) įrengtos specialios erdvės, kur nakties metu arba visą parą, priklausomai nuo poreikio, specialistai ir/ar apmokyti savanoriai teikia žalos mažinimo paslaugas. Specialistai teikia pagalbą (fizinę ir psichologinę) nesėkmingo pavartojimo atveju, atlieka greituosius ŽIV testus. Apmokyti savanoriai konsultuoja „lygus-lygiam“ principu, dalina informacinę medžiagą (lankstinukus) apie psichoaktyvias medžiagas, jų poveikį ir saugesnį vartojimą, skirtingų psichoaktyvių medžiagų kombinacijų poveikį bei rizikas, saugius lytinius santykius ir lytiniu keliu plintančių ligų prevenciją, taip pat dalinamas vanduo bei prezervatyvai. Erdvėje gali apsilankyti visi norintys, besidomintys ir/ar vartojantys psichoaktyvias medžiagas. Konsultacijas vykdo specialistai (kai teikiama psichologinė, fizinė pagalba ir vykdomas testų atlikimas) ir apmokyti savanoriai („lygus-lygiam“ konsultavimas, informacijos teikimas).

Privalumai

Erdvė, kurioje teikiamos paslaugos, veikia visą parą (muzikos festivaliuose) arba pasilinksminimo vietų darbo metu, todėl esant poreikiui paslaugos yra lengvai visiems prieinamos. Paslaugos yra anoniminės, be ilgalaikio įsipareigojimo, todėl patrauklios tiek psichoaktyvias medžiagas vartojantiems, tiek eksperimentuojantiems ar tik norintiems gauti daugiau informacijos asmenims.

Reikalingi resursai

Žmogiškieji resursai priemonės organizavimui ir vykdymui, erdvės išlaikymo bei priemonių (testų, dalijamosios informacinės medžiagos) kaštai, specialistų atlyginimo kaštai, savanorių apmokymų kaštai.

3.4 Prevencinė priemonė: psichoaktyvių medžiagų sudėties testavimas

Tikslinė grupė: asmenys, eksperimentuojantys su psichoaktyviomis medžiagomis ir/ar vartojantys jas rekreaciniais tikslais pasilinksminimo vietose.

Aprašymas

Muzikos festivaliuose ir kitose pasilinksminimo vietose įrengtose mobiliose laboratorijose testuojamos asmenų turimos psichoaktyvios medžiagos, siekiant nustatyti tikslią jų sudėtį. Testai atliekami

nustatytu metu, o detalią informaciją apie gautus rezultatus teikia apmokyti žalos mažinimo specialistai trumpos konsultacijos metu, kurioje taip pat aptariami vartotojų poreikiai, naudojantis testavimo paslauga. Asmenų, norinčių patikrinti turimos medžiagos sudėtį, yra prašoma užpildyti dvi anketas: prieš testavimą ir po rezultatų gavimo, kuriose pateikiami klausimai apie testuojamą psichoaktyvią medžiagą, vartojimo patirtis ir įpročius, testavimo naudą bei elgesio ketinimus sužinojus medžiagos sudėtį.

Privalumai

Psichoaktyvių medžiagų sudėties testavimas yra lengvai prieinamas, nes atliekamas pačiose pasilinksminimo vietose ar prie jų. Trumpos konsultacijos su specialistu vyksta individualiai. Galimybė atlikti medžiagų sudėties testus padeda asmenims geriau valdyti savo vartojimą bei apsispręsti dėl medžiagos vartojimo, kai jos sudėtis nėra tokia, kokios buvo tikimasi. Tyrimo, kuriame vertinamos medžiagų testavimo paslaugos didelio masto muzikos festivaliuose, aprašymą galima rasti čia: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31398488/>

Reikalingi resursai

Žmogiškieji resursai testams, konsultacijoms ir apklausoms vykdyti, laboratorijos ir testų atlikimo kaštai, testus atliekančių ir konsultacijas vykdančių specialistų atlyginimo kaštai, konsultacijas teikiančių specialistų apmokymų kaštai.